

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky a psychologie

Posudek oponenta diplomové práce

Jméno autora: **Marek Linke**

Název práce: **Self-efficacy a budoucí učitelé (pohledem kvalitativní a kvantitativní metodologie)**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Tomáš Svatoš, Ph.D.**

Oponent: **PhDr. Mgr. Tomáš Komárek**

Diplomová práce Marka Linkeho je tradičně rozdělena na část teoretickou a empirickou. V teoretické části nás autor seznamuje s Bandurovým konceptem self-efficacy, následuje stručné přiblížení problematiky začínajících učitelů z pohledu jejich psychologického a sociálního začleňování. Tato část práce má přehlednou strukturu, je čtivě napsána a výstižně shrnuje hlavní témata DP. Poněkud nelogicky působí zařazení kapitoly „*Metodologie*“ do teoretické části. Tato kapitola obsahuje obecný přehled kvantitativních a kvalitativních metod a patřila by svým obsahem spíše do části empirické. Rovněž tak kapitola „*Metoda zpracování dat a jejich analýza*“ a „*Závěrečný komentář k dotazníku*“ svým obsahem náleží spíše do empirické části. Až na tyto drobné výhrady je ale teoretická část DP zpracována s pečlivostí, zaujetím pro dané téma a podrobným prostudováním dostupných zdrojů. **Rozsah i kvalitu citovaných zdrojů hodnotím jako nadprůměrné**, zejména si v tomto ohledu cením využití cizojazyčné literatury.

Část empirická popisuje výzkumné šetření realizované mezi studenty prvního ročníku učitelství UHK. DP zde navazuje na bakalářskou práci, v níž autor metodou diskuzí v ohniskových skupinách rozlišil čtyři úrovně pochopení konceptu self-efficacy. Na str. 29 je deklarován cíl práce, který spočívá v potvrzení těchto čtyř úrovní metodou kvantitativní. V rozporu s tímto záměrem je anotace práce, kde se uvádí, že studie směřuje k smíšené metodologii. V kapitole „*Závěr*“ nakonec autor připouští, že se od kvantitativního výzkumu zcela odchýlil a realizované dotazníkové šetření může být považováno za předvýzkum pro tvorbu nového dotazníku kvantitativního charakteru. V tomto kontextu nerozumím tomu, proč samotný název DP obsahuje zmínku o kvantitativní metodologii.

Jestliže je teoretická část práce zpracována pečlivě a autor v ní postupuje systematicky, k části empirické mám naopak celou řadu výhrad.

V úvodu empirické části autor popisuje strukturu výběrového vzorku, který sestává z 28 studentů, což považuji - s ohledem na deklarovaný smíšený design výzkumu - za nedostatečný počet. Následuje kapitola „*Konkrétní položky dotazníku*“. Autor zde představuje vlastní dotazník, který pro svůj výzkum vytvořil. Položky dotazníku tvoří zčásti otázky s nucenou volbou *ano x ne*, zčásti otázky otevřené. Zařazení položky s volbou *ano x ne* předpokládá, že existuje jedna správná odpověď. U celé řady otázek dotazníku ale dostupné vědecké poznatky neumožňují odpovědět jednoznačně. Jedná se například o otázku č. 15 („*Mohla by podle Vás práce na rozvoji vlastní self-efficacy přispět ke zlepšení vztahů mezi učitelem a žáky?*“), ale také otázky č. 4, 5, 7.1, 7.2. nebo 8.1. Přivítal bych zde proto jemnější škálu nabízených odpovědí.

Součástí této kapitoly je podrobný komentář k tomu, jak která otázka obsahově souvisí s jinou otázkou. K čemu tato obsáhlá analýza slouží, mi není jasné. V následující podkapitole „*Provázanost otázek*“ navíc autor přidává složitá grafická znázornění vztahů mezi položkami, které ale nejsou

podloženy žádnou statistickou analýzou. K pochopení struktury vztahů mezi položkami se nabízí explorační faktorová analýza, bez níž mi smysl těchto grafů zcela uniká.

Pokusím se nyní stručně shrnout autorův výzkumný postup. Kolega Linke začal výzkum tím, že během patnácti minut seznámil studenty prvního ročníku učitelství s obsahem pojmu self-efficacy. Po tomto letném seznámení rozdál studentům připravený dotazník sestávající ze 17 hlavních otázek, 5 pedagogických situací a 15 podotázek. Dotazník zkoumá způsob, jakým studenti chápou pojem self-efficacy a jak s ním umí pracovat (řešení pedagogických situací, aplikace v praxi apod.). V úvodním slovu dotazníku autor připouští, že respondenti o self-efficacy nic nevědí, resp. ví pouze to, co se dozvěděli během úvodní přednášky. Zároveň je zde vyjádřeno přesvědčení, že odpověď na otázky v dotazníku nebude pro studenty obtížné.

U tohoto výchozího bodu celého výzkumu se musím zastavit. Bandurův koncept self-efficacy je nejenom pro laiky, ale i pro mnohé odborníky relativně obtížně uchopitelný (dokládá to mimo jiné i obtížnost překladu anglického pojmu do češtiny). Autor sice v práci upozorňuje, že mu nešlo o znalosti respondentů, nýbrž o jejich přemýšlení o self-efficacy. Kladu si ale otázku, jakou hloubku může mít uvažování o nějakém vědeckém konceptu, jehož obsah mi byl poprvé nastíněn před čtvrt hodinou.

Několik poznámek k použitým metodám zpracování získaných dat. Dotazníkové šetření patří k základním metodám sběru dat vycházejících z kvantitativní metodologie. V případě použití nestandardizovaného dotazníku bych ještě před samotným zpracováním dat očekával položkovou analýzu a prověření reliability. Bez těchto kroků nemohu mít jako výzkumník základní jistotu, je-li zvolená metoda spolehlivá a měří-li opravdu to, co měřit má. Ačkoliv kolega Linke v názvu práce i anotaci deklaruje, že se jedná o *smíšený výzkum*, což nutně předpokládá i kvantitativní analýzu výsledků, žádný z postupů kvantitativní metodologie v jeho práci nenacházím. V tomto ohledu tedy nelze než konstatovat, že se **o smíšený výzkum nejedná**.

Je tedy otázkou, jaké metodologické postupy zpracování dat autor vlastně použil. Na str. 28 se uvádí: *„Původně zamýšlený čistě kvantitativní výzkum bylo tedy nutné posunout opět alespoň částečně do roviny kvalitativní“*. Co znamená „částečný posun do kvalitativní roviny“ mi sice metodologicky není jasné, v každém případě ve mně toto tvrzení vyvolává očekávání, že se v empirické části práce setkám s využitím metod kvalitativní metodologie. V rozporu s tím se ale s žádnou osvědčenou kvalitativní metodou vyhodnocení získaných dat v práci nesetkávám.

Nutně se tedy vynořuje otázka, na základě jakých metodologických postupů dochází autor například k tomuto závěru: *„Hlavním přínosem diplomové práce se jeví ověření existence systému čtyř úrovní chápání konceptu self-efficacy pomocí dotazníku (...)“* (str. 81). Odpověď na tuto otázku lze vyčíst z kapitoly *„Příklady analýzy studentských „případů“ – cesta k ověření k příslušnosti dané úrovni“*. Analýzy popsané v této kapitole spočívají v podstatě v tom, že autor hledá různé rozpory v odpovědích respondentů, pokouší se mezi nimi najít jakési obsahové vazby, subjektivně interpretuje jejich obsah a hodnotí jejich kvalitu. Příklad ze str. 72: *„Odpovědi respondentky jsou kratší, heslovité, a často postrádají potřebnou argumentaci.“* Nebo hodnocení jiné respondentky na str. 78: *„Důvod, proč jsme přiřadili respondentku k úrovni 4, bylo dostatečně hluboké pochopení konceptu self-efficacy a jeho kvalitní uchopení, což se projevilo v odpovědích na otevřené otázky (...)“*. Na základě podobných úvah rozřazuje kolega Linke respondenty do čtyř hypotetických úrovní chápání self-efficacy. Zcela zde chybí jasně definovaná hodnotící kritéria. Rozčlenění respondentů do jednotlivých kategorií tak pokládám za ryze subjektivní a metodologicky nepodložené.

Závěr:

Oceňuji úsilí, které Marek Linke vynaložil při studiu dané problematiky. Je evidentní, že ho problematika vnímané vlastní zdatnosti velmi oslovila. Pro budoucího učitele je hlubší analýza přesvědčení o svých schopnostech nemálo přínosná a doporučuji autorovi, aby v tomto sebepoznávání nepolevil. Ačkoliv nezakrývám výhrady k metodologickému uchopení diplomového projektu, oceňuji také nebývalou míru metodologické tvořivosti, která se projevuje v empirické části.

Pro případné budoucí výzkumné projekty bych na závěr autora rád upozornil na jedno podstatné riziko při vyvozování závěrů mezi proměnnými na základě subjektivního usuzování: takto získané závěry není možné verifikovat ani kontrolovat, nelze tedy ani vyloučit, že se výzkumník dopustil vědecké chyby. Badatel se tak snadno může ocitnout v situaci, že výstupy jeho vědecké práce nejsou platné.

Doporučuji k obhajobě.

Celkové hodnocení: C

Otázky k obhajobě:

1) V kapitole „Závěr“ se uvádí, že realizované dotazníkové šetření může být považováno za předvýzkum pro tvorbu nového dotazníku kvantitativního charakteru. Zajímalo by mě, co by takový dotazník zkoumal, případně jaké by mohlo být jeho praktické využití.

2) Z obsahu DP vyplývá, že původním autorovým záměrem byla realizace kvantitativního výzkumu. Jaké kvantitativní metody analýzy dat měly být použity?